

Міжнародне право

УДК 342.71-054.73-049.65:341.9(4-672ЄС)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14970582>

Правовий механізм отримання статусу біженця та притулку в Європейському Союзі

Сеник Святослав Володимирович

Доктор філософії, доцент кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка, 79000, м. Львів, вул. Університетська 1, <https://orcid.org/0000-0002-4187-9715>

Прийнято: 18.02.2025 | Опубліковано: 28.02.2025

***Анотація.** Забезпечення гідного ставлення до біженців і створення для них прийнятних умов проживання є одним із найважливіших завдань для світової спільноти сьогодні. Велика кількість людей вимушена покинути свої домівки через військові дії, порушення основоположних прав, природні катастрофи та інші обставини, які загрожують їхньому життю. У 2015–2016 роках Європейський Союз, що має значний вплив у сфері захисту прав людини та забезпечення глобальної стабільності, зіткнувся з масштабною хвилею біженців, що проявила слабкі місця у механізмі надання притулку і підкреслила потребу її модернізації.*

Регулювання правового статусу біженців у країнах Європейського Союзу набуває дедалі більшої важливості через постійне збільшення кількості людей, змушених покидати свої домівки, а також через необхідність раціонального управління міграційними процесами. Попри існування єдиного механізму, а також різних нормативно-правових актів, які запроваджують уніфіковані правила, механізми та норми надання допомоги переселенцям, залишається чимало проблем. Це стосується питань розподілу обов'язків між країнами-

учасницями, створення відповідних умов для прийому та адаптації біженців, а також протидії нелегальним потокам міграції та торгівлі людьми.

Ще одним серйозним випробуванням для врегулювання статусу біженців у Європейському Союзі стало прибуття нових мігрантів з України через військову агресію з боку рф. Така ситуація спричинила велике навантаження на механізми прийому та захисту в європейських країнах, вимагаючи швидких і рішучих дій для вирішення кризи.

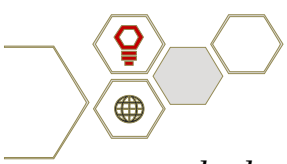
Ключові слова: біженець, Європейський Союз, надання притулку, надання захисту, нормативне регулювання, директива, регламент.

Legal mechanism for obtaining refugee status and asylum in the European Union

Sviatoslav Senyk

PhD, Associate Professor of the Department of European Law, Ivan Franko National University of Lviv, 79000, Lviv, str. Universytetska 1, <https://orcid.org/0000-0002-4187-9715>

Abstract. Ensuring decent treatment of refugees and creating acceptable living conditions for them is one of the most important tasks for the world community today. A large number of people are forced to leave their homes due to hostilities, violations of fundamental rights, natural disasters and other circumstances that threaten their lives. In 2015-2016, the European Union, which has a significant influence in the field of human rights protection and ensuring global stability, faced a large-scale wave of refugees, which exposed weaknesses in the asylum mechanism and highlighted the need for its modernization. Regulation of the legal status of refugees in the countries of the European Union is becoming increasingly important due to the constant increase in the number of people forced to leave their homes, as well as due to the need for rational management of migration processes. This concerns issues of division of responsibilities between participating countries, creation of appropriate conditions for the reception

and adaptation of refugees, as well as countering illegal flows of migration and human trafficking. Another serious test for the regulation of the status of refugees in the European Union was the arrival of new migrants from Ukraine due to military aggression by the Russian Federation. Such a situation has caused a great strain on the mechanisms of reception and protection in European countries, requiring quick and decisive actions to solve the crisis.

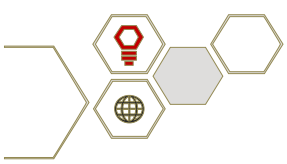
Keywords: *refugee, European Union, provision of asylum, provision of protection, normative regulation, directive, regulation.*

Постановка проблеми. Проблема надання статусу біженця та притулку в Європейському Союзі набуває особливої актуальності в умовах зростаючих глобальних міграційних потоків, збройних конфліктів та порушень прав людини. З одного боку, ЄС має розвинену нормативно-правову базу, яка регулює питання міжнародного захисту, зокрема через спільну політику в сфері надання притулку та імплементацію Женевської конвенції 1951 року про статус біженців. З іншого боку, різні держави-члени мають певну автономію у застосуванні цих норм, що призводить до неоднорідності процедур та практик надання статусу біженця.

Ключовими викликами в цьому контексті є довготривалість процедур розгляду заяв про надання притулку, неоднакові підходи до визнання біженців у різних країнах ЄС, труднощі з доведенням обґрунтованості запиту, а також правові та адміністративні бар'єри, які можуть створювати ризики для шукачів притулку. Важливим аспектом є також гармонізація політики держав-членів щодо захисту біженців та забезпечення дотримання їхніх прав відповідно до міжнародних стандартів.

Таким чином, дослідження правового механізму отримання статусу біженця та притулку в ЄС є важливим для вдосконалення нормативної бази, усунення правових колізій та розробки ефективніших процедур, що сприятимуть належному виконанню міжнародних зобов'язань країн-членів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно наголосити, що під час аналізу питань правового врегулювання статусу біженців важливо звертатися

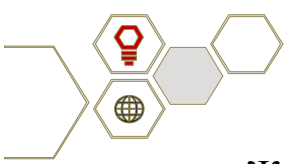
до напрацювань і українських, і зарубіжних дослідників. Серед українських науковців, які присвятили свої дослідження цій тематиці, варто виділити: О. Гончаренко, С. Чехович, О. Малиновська, Г. Тимчик, В. Майстренко, А. Мельниченко [13], [12], [9], та ін. Доцільно виокремити й зарубіжних науковців, які у своїх працях вивчали це питання: І. Девід, С. Спенсер, П. Гітелсон, К. Мусало, Дж. Мур, Дж.-Й. Карлієр та ін.

Невирішені раніше проблеми. В сучасних наукових працях неодноразово акцентувалася увага на проблематиці, пов'язаній із вимушеним переселенням осіб унаслідок російсько-української війни. Після початку повномасштабного вторгнення ця тема набула нового масштабу й актуальності, що вимагає глибшого аналізу та проведення спеціалізованих наукових досліджень, присвячених окремим аспектам цієї проблеми. Зокрема, в статті досліджено правовий механізм набуття статусу біженця та отримання притулку в Європейському Союзі. Проаналізовано міжнародні та європейські нормативно-правові акти. Окреслено національні особливості та підходи щодо отримання статусу біженця та захисту в різних країнах-членах ЄС.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей правового механізму отримання статусу біженця та притулку в Європейському Союзі, аналізі його нормативної бази, процедур та основних викликів, а також виробленні рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цього питання. Дослідження спрямоване на оцінку ефективності чинної системи надання міжнародного захисту в ЄС та виявлення проблем, пов'язаних із гармонізацією правових норм між державами-членами.

Завдання дослідження:

1. Дати визначення правового механізму отримання статусу біженця та притулку в Європейському Союзі, зокрема розкрити поняття «біженець», «шукач притулку», «міжнародний захист» у контексті європейського права.
2. Окреслити еволюцію правового регулювання статусу біженця та притулку в ЄС, проаналізувавши ключові нормативно-правові акти, такі як

Женевська конвенція 1951 року, Дублінський регламент, Директиву про кваліфікацію та інші.

3. Дослідити національні особливості імплементації європейського законодавства щодо біженців у різних країнах-членах ЄС, визначити проблеми та розбіжності у підходах.
4. Виявити основні правові, процедурні та адміністративні виклики, з якими стикаються шукачі притулку в ЄС, включаючи тривалість розгляду заяв, ризики відмови, обмеження доступу до процедур.

Виклад основного матеріалу. Термін «біженець» містить у собі конкретний визначений зміст у міжнародному праві, який є у визначальних правових актах. Відповідно до статті 1А(2) Конвенції ООН про статус біженців 1951 року, біженцем вважається людина, яка «через події, що сталися до 1 січня 1951 року, та з огляду на обґрунтований страх перед переслідуваннями за ознакою расової, релігійної, національної приналежності, членства в певній соціальній групі або через політичні переконання, перебуває поза межами своєї держави громадянства і не може або не бажає скористатися її захистом через зазначені страхи» [11].

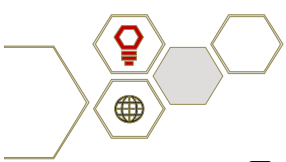
У цьому визначенні закладено кілька основних аспектів:

1. Визначальним елементом є виправданий страх бути підданим переслідуванню через такі характеристики, як етнічне походження, віросповідання, громадянство, приналежність до конкретної соціальної спільноти чи політичні погляди.

2. Перебування за межами держави свого громадянства або постійного місця перебування.

3. Немоżliвість або відмова звертатися за захистом до своєї держави через страх перед переслідуваннями.

Згодом це тлумачення доповнилося Протоколом 1967 року, який усунув обмеження, пов'язані з конкретним регіоном або часовими рамками, встановленими Конвенцією 1951 року [1].

Дослідники та науковці пропонують виразне тлумачення терміну «біженець», що слугує підставою для надання відповідного статусу та притулку тим, хто змушений покинути свою батьківщину через переслідування чи війни.

Ключовим міжнародно-правовим актом, що визначає основні положення щодо біженців, є Конвенція ООН про статус біженців, ухвалена в 1951 році [11]. Вона розроблена в поствоєнний період, коли масштабна кількість осіб була змушена залишити свої домівки через наслідки Другої світової війни.

Конвенція 1951 року визначає основні принципи, що забезпечують захист біженців:

- Принцип *non-refoulement*, що забороняє насильницьке вислання особи до держави, де її існуванню або волі може загрожувати небезпека через етнічну приналежність, віру, національність, соціальну групу чи політичні переконання (ст. 33).

- Права біженців, які відповідають правам громадян країни, що їх приймає, у таких галузях, як свобода віросповідання, можливість вільного доступу до правосуддя, соціальна допомога, система соціального забезпечення (ст. 3–34).

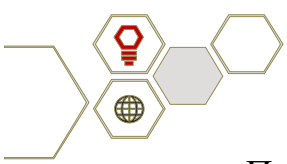
- Зобов'язання країн здійснювати співробітництво з Управлінням Верховного комісару Організації Об'єднаних Націй у питаннях вимушених мігрантів для забезпечення належної реалізації його повноважень (ст. 35).

- Заборона вживання дискримінаційних заходів стосовно біженців з мотивів раси, релігії чи країни походження (ст. 3).

Зазначений нормативно-правовий акт ще регулює питання набуття громадянства, видачі проїзних документів, працевлаштування, соціального забезпечення та свободи пересування біженців.

Попри те, що окремі аспекти Конвенції 1951 року потребують адаптації до сучасних викликів, пов'язаних із міграцією та наданням притулку, цей документ залишається основою міжнародного законодавства у сфері прав біженців. На початок 2024 року її ратифікували 146 країн, серед яких усі держави Європейського Союзу [4].

Проблеми забезпечення притулком та підтримки біженців посідають важливе місце серед ключових завдань ЄС у сферах правосуддя та внутрішньої політики. Для впровадження спільних норм і стандартів у цій галузі було створено Спільну європейську систему притулку (CEAS).

Концепція запровадження Спільної системи притулку була висунута ще в 1999 році під час засідання Європейської Ради в Тампері, де окреслили головні засади та напрями її розвитку. Проте фактичне формування СЄСП розпочалося після набуття чинності Амстердамського договору 1997 року, який делегував значну частину повноважень у питаннях міграції та до компетенції загальноєвропейських органів.

Окрім нормативних актів, Спільна європейська система притулку ґрунтується на засадах солідарності та рівного розподілу обов'язків серед країн-учасниць. Її складові включають спільні процеси обробки заяв на притулок, співробітництво в гарантуванні безпеки на кордонах, боротьбу з нелегальним переміщенням осіб та інші аспекти. Проте реалізація системи залишається в межах повноважень органів країн-членів.

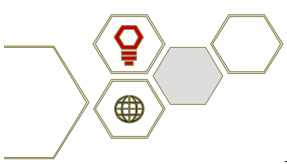
Основу правового регулювання СЄСП складають директиви та регламенти Євросоюзу, що визначають спільні вимоги та критерії для країн-учасниць у питаннях надання притулку.

Основними чинними регламентами є:

– Дублінський регламент (зокрема, Дублінський регламент III 604/2013) встановлює параметри, які визначають відповідальність країни за обробку заяв на забезпечення міжнародного захисту. Зазвичай це держава, де аплікант уперше перетнув кордон ЄС або де проживає його родина.

– Регламент EURODAC 603/2013 передбачає формування та функціонування європейської системи реєстрації відбитків пальців для визначення осіб, які подають заяви [3].

Ключові директиви Спільної європейської системи притулку:

– Кваліфікаційна директива 2011/95/ЄС про єдині стандарти визнання статусу біженців та додаткового захисту встановлює критерії надання цих статусів [2].

– Директива про умови прийому 2013/33/ЄС встановлює базові стандарти для прийому осіб, які подають заяви на притулок у Європейському Союзі, охоплюючи такі аспекти, як надання житла, забезпечення харчуванням і доступ до медичних послуг [15].

– Директива 2013/32/ЄС визначає процедури надання притулку, які формують узгоджену та ефективну систему для справедливого розгляду заяв про міжнародний захист. Ця система включає чітко встановлені правила реєстрації та подання заяв, визначення строків їх розгляду, забезпечення права заявника на безоплатну юридичну допомогу, а також гарантію можливості оскаржити ухвалені рішення в судовому порядку [15].

– Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС визначає порядок надання термінового та тимчасового захисту для біженців у ситуаціях масового напливу людей [7].

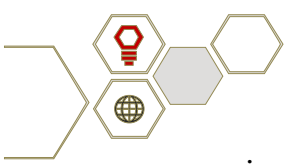
– Директива про право на сімейне возз'єднання 2003/86/ЄС гарантує визнаним біженцям право на возз'єднання з членами сім'ї.

Норми зі згаданих документів Євросоюзу встановлюють юридичні принципи для забезпечення прав біженців, узгодження національних механізмів надання притулку та налагодження співробітництва серед країн-членів. Проте дедалі частіше виникає проблема розбіжності між теоретичними стандартами, викладеними в цих актах, і реаліями їх виконання.

Ключовим складником СЄСП є Дублінська угода, яка визначає правила, за якими обирається країна, що несе відповідальність за обробку заявок на міжнародний захист у межах Союзу. Центральною частиною цієї угоди є Регламент III (604/2013).

Принцип Дублінської угоди зводиться до того, що розгляд запиту на притулок здійснюється тільки однією країною ЄС. Це, зазвичай, та держава, через яку аплікант уперше перетнув кордони Союзу або де проживають його

родичі. Такий підхід допомагає уникнути зловживань системою надання притулку та повторних звернень за пільгами біженця [14].

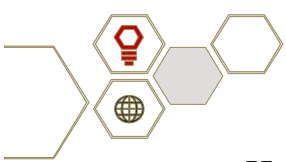
Хоча СЄСП й функціонує, процес отримання статусу біженця та міжнародного захисту багато в чому залежить від рішень національних установ країн-членів Союзу. В кожній державі діє своя структура органів, що регулюються і нормами Європейського Союзу, і місцевими нормативно-правовими актами.

Попри те, що Директива 2013/32/ЄС визначає універсальні стандарти щодо розгляду клопотань про отримання притулку, способи її впровадження суттєво варіюються між країнами ЄС. Організація установ, відповідальних за питання біженців, терміни процедур, а також засоби оскарження ухвалених рішень можуть мати значні відмінності.

Основним документом Європейського Союзу, який встановлює умови для присвоєння статусу біженця, є Директива 2011/95/ЄС. Її положення ґрунтуються на визначенні терміна «біженець», що було закріплено в тексті Конвенції ООН 1951 року про статус біженців та доповнено положеннями Протоколу 1967 року [11].

Відповідно до положень Директиви, право на статус біженця отримує особа іншої державної приналежності, яка залишила свою державу через виправданий страх стати об'єктом переслідувань за такими ознаками, як релігійні переконання, етнічне походження, політична позиція чи належність до конкретної соціальної спільноти. Через цей страх вона не має можливості або не виявляє бажання звертатися за прихистком до своєї держави [2].

Термін «переслідування» у контексті цього акту має доволі широке трактування і охоплює і фізичне, і моральне насильство, заходи дискримінаційного характеру, дії чи санкції, що порушують основоположні права людини. Крім того, це може стосуватися різних юридичних дій, спрямованих на утиски [2].

Цей акт визначає умови для створення додаткової безпеки тим, хто не підпадає під категорію біженців, але все ж стикається з небезпекою, що включає смертну кару, катування, жорстоке ставлення тощо.

Водночас право на отримання статусу біженця виключається за наявності вагомих причин припускати, що особа вчинила злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності або серйозні неполітичні правопорушення за межами держави, в якій вона шукає захисту.

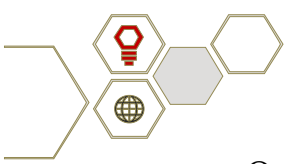
Процес оцінювання відповідності статусу біженця здійснюється уповноваженими державними структурами. Висновок формується з урахуванням усіх значущих обставин, включно з даними про дотримання прав людини та стан безпеки в країні, звідки походить аплікант.

Для вирішення проблеми значного потоку переміщених осіб у межах ЄС застосовується механізм тимчасового захисту, передбачений Директивою 2001/55/ЄС. Цей підхід використовується в особливих випадках, коли люди змушені залишати домівки через війни, насильство чи утиски, і дозволяє швидко надати допомогу без дотримання звичних процедур притулку [7].

Механізм тимчасового захисту та допомоги спрямований на швидке задоволення основних потреб біженців та зменшення навантаження на системи надання притулку в окремих країнах. Паралельно опоненти цього підходу наголошують на його короткостроковості, обмежених можливостях і відсутності стійких рішень для людей, які отримують такий статус.

Одним із ключових прав, яке забезпечується для визнаних біженців у межах ЄС, є право на захист від примусового видворення або повернення до країни їхнього походження, що закріплено принципом *non-refoulement*. Це право охороняється багатьма нормативними актами Союзу та міжнародними угодами, які гарантують безпеку та непорушність цього принципу, зокрема:

- Статтею 33 Конвенції ООН про статус біженців 1951 року;
- Статтею 19 Хартії основних прав ЄС;
- Кваліфікаційною директивою 2011/95/ЄС;
- Процедурною директивою 2013/32/ЄС.

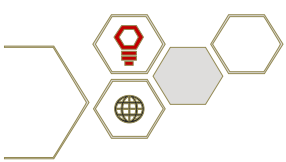

Особливої уваги заслуговує Директива 2011/95/ЄС, що встановлює критерії та умови для надання захисту особам, котрі потребують притулку. Він безпосередньо забороняє примусове повернення людей під міжнародним захистом до регіонів, де їм може загрожувати переслідування або серйозні небезпеки. Крім того, таким документом унеможлиблюється відправлення до держав, звідки можливе повторне переміщення цих осіб назад до їхньої країни походження [2].

Проте гарантії від насильницького повернення не вважаються беззастережними і можуть бути частково скасовані лише за надзвичайних умов, які чітко прописані в актах Євросоюзу та міжнародних конвенціях. Наприклад, коли людина, що шукає міжнародного притулку, становить суттєву небезпеку для громадського порядку чи перебуває під обвинуваченням у скоєнні тяжкого правопорушення.

Люди, які офіційно одержали притулок, набувають низку соціальних і економічних гарантій:

- право легально працевлаштовуватися (у деяких країнах можуть діяти певні винятки) та влаштовуватися на позиції, що відповідають їхнім компетенціям;
- доступ до системи соціального забезпечення на рівні з громадянами країни, що приймає;
- медичний догляд (медичне обслуговування, зокрема лікування та госпіталізація);
- здобування освіти, де діти мають змогу відвідувати звичайні навчальні заклади;
- можливість мешкати у прийнятних умовах;
- вільно пересуватися в межах держави, котра надала їм притулок;
- оформлення офіційних паперів, що засвідчують їхній специфічний правовий статус;

- механізм збереження сім'ї (люди зі статусом біженця можуть возз'єднуватися зі своїми чоловіком чи дружиною та дітьми, які не досягли повноліття);

- залучення до адаптаційних проєктів, включно з мовними курсами та іншими інтеграційними заходами.

У межах Директиви 2011/95/ЄС, що регулює засади надання міжнародного притулку, сформульовано ключові умови, які всі держави-учасниці повинні включити до свого національного права. Утім, обсяг соціальних гарантій та конкретні механізми реалізації прав біженців суттєво різняться залежно від країни, що приймає шукачів притулку [2].

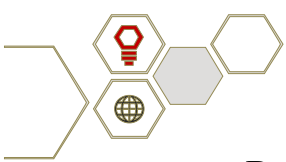
Забезпечення відповідних суспільно-економічних гарантій має вирішальне значення, щоб біженці могли жити в належних умовах та без перешкод увійти до місцевих спільнот. Але практичне виконання таких обов'язків часто ускладнюється браком ресурсів, бюрократичними бар'єрами та соціальними непорозуміннями.

Водночас одним із головних завдань спільної політики країн ЄС стосовно тих, хто змушений був полишити власну країну, є їх безперешкодне влиття у структуру приймаючих суспільств. Це не лише покращує становище самих шукачів притулку, а й знижує імовірність конфліктів та нерозуміння з боку місцевого населення.

У межах Європейського Союзу регулювання механізму інтеграції біженців охоплюється нормативною базою, що належить до «soft law»:

- План дій з інтеграції громадян третіх країн (2016);
- Європейський порядок денний з інтеграції (2020);
- Рекомендації та звіти Європейської комісії та EASO.

Згадані документи формують базові орієнтири, пріоритетні напрями та ефективні методики інтеграції, що охоплюють, зокрема, опанування державної мови, залучення до системи освіти, пошук робочих можливостей, забезпечення належним житлом і соціальною підтримкою.

Водночас, подібно до сфери міжнародного захисту, кожна країна-учасниця Союзу має суттєву автономію при розбудові та застосуванні своїх внутрішніх проєктів інтеграції. Зокрема, вони можуть запроваджувати різноманітні шляхи та формати, починаючи від інформаційних заходів і мовних програм, завершуючи професійним навчанням чи супровідними послугами для новоприбулих.

Однією з найбільших перешкод на шляху адаптації людей зі статусом біженця до нового середовища є мовний та культурний розрив, складнощі, пов'язані з браком належної освіти чи фахових умінь, а також психічні травми, спричинені вимушеною міграцією. Не менш вагомим фактором є недовіра та стереотипи з боку корінного населення.

Практика держав-учасниць Європейського Союзу, що результативна політика інтеграції має опиратися на багатовимірний підхід із залученням державних установ, місцевих громад, роботодавців і неурядових організацій. Крім того, вона потребує належного фінансування. Завдяки успішній інтеграції біженці можуть краще розкрити свій потенціал, водночас зміцнюється єдність у суспільстві та поліпшуються економічні показники країн, які надають їм притулок [3].

Отож 24 лютого 2022 року РФ розпочала масштабну військову агресію проти суверенної України, що стало причиною найбільшого переміщення населення на європейському континенті з часів Другої світової війни. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки через інтенсивні бойові дії, знищення цивільних об'єктів та пряму загрозу життю.

Європейський Союз зіткнувся з хвилею вимушених переселенців, масштаби якої не мали прецедентів у сучасній історії. За даними Організації Об'єднаних Націй, станом на червень 2024 року понад 8 мільйонів громадян України залишили свою країну через війну, причому більшість із них знайшла притулок у країнах ЄС.

Щоб оперативно впоратися з цим викликом, 4 березня 2022 року Рада ЄС вперше в історії запустила механізм тимчасового захисту, передбачений Директивою 2001/55/ЄС. Цей крок дозволив забезпечити біженців з України

необхідними гарантіями й підтримкою без проведення звичайних складних процедур подання та розгляду заяв на отримання притулку, що суттєво спростило та пришвидшило процес надання допомоги [7].

Механізм тимчасового захисту надав українським переселенцям право легального проживання на території Європейського Союзу на термін від одного до трьох років. Він також забезпечив доступ до системи освіти, охорони здоров'я, соціальних програм і ринку праці, відкривши шлях до інтеграції. Окрім цього, біженцям гарантували можливість возз'єднання з родинами та свободу пересування між країнами-членами ЄС.

Впровадження цього інструменту дало змогу оперативно задовольнити найважливіші потреби українців, які втікали від війни, і забезпечити розподіл навантаження між країнами Союзу. Станом на 2025 рік найбільшу кількість українських біженців прийняли Польща, Німеччина, Чехія, Італія та Іспанія, які взяли на себе головну відповідальність за вирішення цього масштабного гуманітарного виклику.

Утім, широкомасштабний та раптовий характер цієї кризи оголив чимало недоліків у функціонуванні загальноєвропейської системи притулку. Зокрема, виявилися труднощі із фіксацією прибулих, складнощі з розміщенням на тимчасовому житлі, перевантаженість соціальних служб у низці регіонів та проблеми з пошуком робочих місць.

У відповідь на ці виклики Європейський Союз залучив додаткові фінансові й організаційні інструменти, а також взаємодіяв із гуманітарними структурами та об'єднаннями громадян для координації зусиль, використовуючи механізми на кшталт Платформи солідарності ЄС. Важливу фінансову підтримку людям, які виїхали з України, надали й окремі країни-учасниці, й міжнародні донорські фонди.

Масштабне прибування біженців, змушених покинути Україну, наочно показало невідкладність зміцнення згуртованості і взаємодії серед держав Європейського Союзу щодо міжнародного притулку. Це засвідчило необхідність посилювати адаптивний потенціал Спільної європейської системи

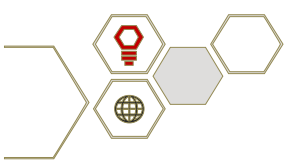
притулку, аби результативно долати великі і несподівані труднощі, які ускладнюють становище осіб, котрі не мають можливості повернутися до рідного дому.

Багато науковців вважають, що до законодавства ЄС варто додати ідею «різноманітної солідарності» у сфері міжнародного захисту як нестандартний спосіб модернізації загальноєвропейської системи надання притулку. На відміну від поточних концепцій обов'язкового розподілу осіб, які шукають безпечних умов, що нерідко спричиняють негативну реакцію з боку деяких країн-учасниць, запропонована модель запроваджує гнучку процедуру перерозподілу відповідальності, що враховує особливості, ресурси та обмеження кожної держави.

Основна ідея базується на створенні унікальних «профілів солідарності» для кожної країни Євросоюзу, які визначатимуться з урахуванням багатьох чинників, таких як демографічна ситуація, економічні можливості, рівень безпеки та інші суттєві показники. Завдяки цьому підходу держави-члени зможуть брати участь у системі надання притулку в різноманітних формах, включаючи не лише прямий прийом біженців, а й фінансову допомогу, надання експертних консультацій, реалізацію програм переселення або посилення дипломатичних і гуманітарних зусиль у країнах, звідки походять мігранти.

Ця концепція сприятиме рівномірному розподілу зобов'язань між державами-членами в умовах кризових ситуацій та одночасно – зміцнить легітимність і стабільність системи надання притулку в Союзі, беручи до уваги особливості національних контекстів. Такий механізм дозволить подолати наявні політичні розбіжності та усунути перешкоди на шляху до реформування європейського законодавства у сфері надання міжнародного захисту.

У межах правової системи Європейського Союзу може бути запроваджений інститут «альтернативного громадянства», спрямований на осіб, які тривалий час перебувають під міжнародним захистом. Ця ініціатива пропонує надавати спеціальний статус тим, хто понад п'ять років користується притулком у країнах Євросоюзу і демонструє успішну інтеграцію в суспільство. Такий

статус наділить його власників більшістю прав, що є доступними громадянам Союзу, за винятком права брати участь у виборах до Європарламенту. Зокрема, «альтернативне громадянство» дозволить користуватися повною мобільністю та проживати на території будь-якої держави-члена, отримувати доступ до національних ринків праці без потреби додаткових дозволів, користуватися рівними соціальними пільгами та гарантіями, а також легше здійснювати возз'єднання з родинами.

Введення подібного статусу, з одного боку, заохочуватиме зусилля людей, які шукають прихистку, до активнішого залучення в життя приймаючих спільнот, а з іншого – сприятиме більш рівномірному розподілу зобов'язань між державами-членами Союзу в довгостроковій перспективі. Окрім цього, такий підхід допоможе усунути чинні обмеження на пересування визнаних біженців у межах об'єднаної Європи, які часто залишаються прив'язаними до країни, що надала їм офіційний захист.

Сформовані концептуальні засади створюють фундамент для оновлення правового підходу до визначення статусу біженців у ЄС, орієнтованого на більшу гнучкість, залученість і врахування практичних інтересів і тих, хто шукає захисту, і держав, що надають прихисток.

Висновки. У Євросоюзі діє масштабний комплекс правового врегулювання статусу біженців, основи якої закладені в численних документах первинного та вторинного права. Однак, попри наявність узгоджених норм, їх реалізація в окремих країнах-членах залишається нерівномірною через різницю у структурах, процедурах і можливостях національних органів, що займаються питаннями притулку. Це ускладнює забезпечення уніфікованих стандартів захисту прав біженців у межах усього Союзу.

Останні міграційні виклики показали нагальну потребу в доопрацюванні правових норм, зокрема стосовно модернізації Дублінського регламенту та впровадження більш ефективних інструментів спільного розподілу зобов'язань. Особливу увагу слід приділити підвищенню адаптивності та оперативності

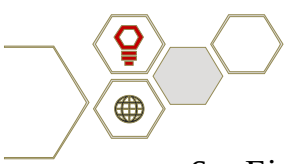

Спільної європейської системи притулку для адекватного реагування на раптові та масштабні міграційні хвилі.

Загалом, попри наявні труднощі та суперечності, європейське законодавство щодо визначення статусу біженців забезпечує широкі гарантії підтримки для цієї соціально незахищеної групи. Проте воно вимагає регулярного вдосконалення й узгодження з новими міграційними реаліями, щоб забезпечити дієве впровадження норм захисту прав та виконання міжнародних обов'язків ЄС.

Список використаних джерел

1. Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa («OAU Convention»), 1001 U.N.T.S. 45, 10 September 1969 / Organization of African Unity (OAU). URL: <https://www.refworld.org/legal/agreements/oau/1969/en/13572>
2. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted : DIRECTIVE EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32011L0095>
3. Regulation (EU) No 603/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013: Regulation (EU). *European Union*. 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32013R0603>
4. Untc. United Nations Treaty Collection. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V2&chapter=5&Temp=mtdsg2&clang=_en (дата звернення: 11.06.2024).
5. Бинюк Н. М., Ткачук В. В. Правові основи прийняття біженців країнами ЄС. Ірпінський юридичний часопис. 2024. № 2(15). С. 284–291. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-284-291](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-284-291)

6. Бірюкова М.. Біженці і внутрішньо-переміщені особи російсько-української війни: соціальні характеристики. *Grani*. 2023. Т. 25, № 6. С. 143–156. URL: <https://doi.org/10.15421/172282>
7. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому: Директива Ради ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2>
8. Євдокимов В. В., Шиманська К. В. Державно-правове регулювання міграції біженців та шукачів притулку в ЄС як інституційний базис управління міжнародними міграціями. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. 2017. № 3(38). С. 55–60. URL: [https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-55-60](https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-55-60)
9. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 276–281. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.1.46>
10. Каменчук Т. О. «Європейська міграційна криза» як виклик єдності Європейського союзу. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 36–42. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.1.4>
11. Конвенція про статус біженців. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
12. Майстренко Ю. І., Мельниченко А. В. Проблема нелегальної міграції в ЄС: спроба її вирішення шляхом формування двосторонніх угод. Міжнародні та політичні дослідження. 2024. № 38. С. 64–75. URL: <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.38.6>
13. Малиновська О. А. Сучасний розвиток міграційної політики ЄС та міграційні перспективи України. Демографія та соціальна економіка. 2021. № 2. С. 92–109. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2021.02.092>

14. Прасад А. Рада ЄС схвалила новий пакт про міграцію та притулок. URL: <https://forbes.ua/news/rada-es-skhvalila-noviy-pakt-pro-migratsiyu-ta-pritulok-14052024-21150>

15. Харитонов Р. Ф., Шишименко О. І. Міжнародно-правовий захист прав мігрантів у ЄС: сучасний стан. *Правова система: теорія і практика*. 2022. Ч. 3, № 4. С. 87–90. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.15>